

Razmišljanje o braku i obitelji

»Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, ... muško i žensko stvori ih« (Post 1, 27)

Činjenica je da je Isus proživljavao i proživio pravi ljudski život sa svim njegovim ushitima i teškim trenucima. Sva nam evanđeoska izvješća govore o tome da Isus nije izbjegavao niti jedno pravo ljudsko pitanje. Nije stoga čudno što se je morao sučeliti i s vrlo važnim ljudskim pitanjem o odnosu muža i žene u braku. Poznavaoći Svetog pisma kažu da njegove riječi o ljubavi i braku spadaju među najsmjelije riječi o toj temi uopće. Čisto letimičan pogled na stranice Biblije očituje nam da brak i bračni odnosi zauzimaju vrlo važno mjesto u međuljudskim odnosima i u odnosu čovjeka prema Bogu. Zaručnička i bračna ljubav često su simbol za Božju ljubav prema čovjeku, a ljudska nevjera i nevjernost Božjim zapovijedima označuju se kao bračna nevjernost i preljub s obzirom na Boga.

No, iako je brak zauzimao tako visoko mjesto u doživljavanju svakog Židova s dosta strogom tradicijom, tijekom vremena uvukli su se razni običaji koji su tu strogost, na temelju različitih razloga pomalo ublažavali, tražili razne izgovore da bi se prvotni Božji zahtjevi učinili lakšima, ugodnijima i prihvatljivijima. I činjenica da su Isusu često postavljali pitanja o ljudskoj ljubavi, o braku i razvodu braka, jasno govori o tome da je i u njegovo vrijeme to pitanje bilo goruće pa su ljudi htjeli znati stajalište Isusa koji se pojavio kao novi tumač Božjih zakona. U takvoj je, dakle, situaciji bilo Isusu upućeno pitanje: »Da li je mužu dopušteno otpustiti ženu?« Postavili su ga farizeji, a to znači da nije jasno jesu li oni doista željeli čuti pravi odgovor prema kojem bi možda onda i uređivali i usmjerili vlastiti život, ili su samo htjeli Isusa uvući u vrlo prijeporno pitanje. Moglo se, naime, pretpostaviti da će bilo koji odgovor nekoga ostaviti nezadovoljenim, a možda nekoga i skandaliziranim. Kao što vidimo, Isus nije izmakao tim pitanjima, premda je znao da će njegovi odgovori i za same učenike biti tvrdi i u prvi mah nerazumljivi.

Promatrajući Isusov odgovor važno je uočiti da on želi poći na sam iskon, na ono kako je to bilo »od početka«, tj. kakva je zapravo bila Božja zamisao pri samom stvaranju čovjeka. Isus se poziva na stvarateljsku Božju volju, da bi se time odijelio od svih kasnijih tumačenja, prilagođivanja i izokretanja te prvotne Božje zamisli. Pri tome se on nije ustručavao dirnuti i suprotstaviti se tako velikom autoritetu u židovstvu

kao što je bio Mojsije. On je jasan: Mojsijevi propisi o rastavi braka (o tome možemo čitati na početku 24. pogl. Ponovljenog zakona) ne odgo-varaju onome što je Bog zapravo od početka želio. Mojsije je tu popustio »tvrdoći ljudskog srca«, a Isusu je bilo stalo stvari opet dovesti do njihova izvora. Pozivajući se na riječi koje stoje na samom početku Biblije, Isus snažno ističe kako je veza između muža i žene zapravo odraz i slika onog unutrašnjeg jedinstva i života koji struji u samom Bogu. »*Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, ... muško i žensko stvori ih*«. Crkva će već od početka Isusove riječi shvaćati i tumačiti kao oslonac za sakramentalni vez koji se zameće između muža i žene koji su odlučili povezati svoje sudbine u zakonitom braku. Osobito je jako istaknuta od prvih početaka kršćanstva misao i činjenica, a onda i praksa nerazrješivosti bračne zajednice i nera-skidivosti sakramentalnog bračnog veza. Očito je da se nauka i praksa nerazrješivosti temelji na samim izvornim Isusovim riječima jer su prvi kršćani živjeli u okruženju koje je toj misli bilo potpuno suprotno. To daka-ko vrijedi u prvom redu za poganske narode, ali i za Židove kojima je, kao što smo vidjeli, sam Mojsije dopuštao razvod braka. Jasno je da Isu-sove riječi, unatoč nekim nejasnoćama u pojedinim evanđeoskim teksto-vima, ne dopuštaju nikakvu mogućnost razrješivosti bračne zajednice. Tu se ujedno vidi kako su se već prve kršćanske zajednice jasno distancirale od židovske prakse otpuštanja žena i raskida bračnog veza. Pri tome im je i prema slabijima iz vlastitih redova vrhovna norma bila jasna, a to je Isu-sova riječ.

No, ta Isusova riječ i njegov zahtjev stalnosti bračnog veza ne stoje ipak tako usamljeni u teoriji i praksi starog vijeka. Već je grčki filozof Aristotel nekoliko stoljeća prije Krista isticao važnost obitelji za društveni čovjekov život uopće. U vrlo poznatom djelu »Nikomahova etika« ističe da čovjekov društveni život počinje u obitelji te da je čovjek po svojoj prirodi upravo predodređen da živi u dvoje i taj je čovjekov život u bračnom zajedništvu i obiteljskoj zajednici, prema Aristotelovu mišljenju, prvotniji od njegova života u društvenoj zajednici. U svojoj poznatoj izre-ći da je čovjek po prirodi »društveno biće« on pretpostavlja obilježavanje čovjeka kao bića »koje živi udvoje« (syndyastikón) (1162a 17). Obitelj je zato prvotnija i neophodnija društvena jedinica od države (polisa). Ra-zumljivo je da Aristotel još nije ni mogao govoriti o nerazrješivosti bračnog veza, ali je i on isticao da odgoj i briga za djecu upravo zahtijeva-ju stalnost obiteljskog zajedništva.

Crkva je već od svojih početaka prihvaćala Isusov nauk o bezuvjetnoj neraskidivosti jednom svezane sudbine dvoje ljudi i toj je nauci i praksi ostala vjerna sve do danas, premda je tijekom povijesti zbog toga doživlja-vala razne kritike i teže udarce, pa i raskole i otpade čitavih mjesnih crkva-va. Crkva, naime, zna da ne stoji u njezinoj nadležnosti u tom pitanju mijenjati tako očit Isusov nauk i njegovu volju. I današnji papa Ivan Pa-

vao II. uvijek nanovo ističe koliko mu je stalo da se u svijetu, a dakako unutar same Katoličke crkve, uvelike cijeni vrijednost braka i dostojanstvo obitelji. U bezbrojnim svojim nagovorima, na pastoralnim putovanjima te u svojim pobudnicama i pismima, Ivan Pavao II. ističe temeljna načela katoličke nauke o braku i obitelji. Spomenimo tu samo njegovu pobudnicu »Familiaris consortio« (Obiteljska zajednica) iz 1981. godine te »Pismo obiteljima« koje je uputio početkom ove godine, radosno pozdravljajući pothvat Organizacije ujedinjenih naroda da 1994. godina bude proglašena *Međunarodnom godinom obitelji*. Želio bih ovom prilikom preporučiti svim obiteljima, posebno katoličkim, te zaručnicima koji se pripremaju na brak da nabave i čitaju to Papino Pismo. U njemu će naći ponajprije osnove katoličke nauke o braku i obitelji, o ljudskoj zaručničkoj, bračnoj i obiteljskoj ljubavi, o teškim i hitnim pitanjima odgovornog očinstva i majčinstva, o poštivanju djece i roditelja, o pravilnom odgoju djece za prave vjernike i vrijedne članove društva. U tom će Pismu zaručnici naći smjernice kako da prve korake svog budućeg braka učine sa sviješću da je »zaručnik s njima«, Isus, dobri pastir kojemu poznaju glas, koji će ih voditi stazama na kojima neće nailaziti na »niz prepreka i zamki tolikih suvremenih ideologija«. A i oni kojima život u braku donosi sve više problema i katkad naoko nerješivih poteškoća, naći će tu ne samo riječ utjehe nego i uputu kako da nadvladaju te svoje poteškoće u pouzdanju na trajnu Kristovu nazočnost upravo u snazi sakramentalne milosti. Nije to Papino Pismo popis pravila i propisa katoličke nauke, nego upravo prijateljsko pismo oca svojoj u Duhu mu povjerenoj djeci. Već na početku ističe da će pokucati na vrata svake kuće i prilikom godine obitelji popričati sa svim ljudima dobre volje o time toliko važnim ali i teškim pitanjima.

Nije, dakako, u kršćanskoj nauci o braku i obitelji sva pozornost usmjerena samo na nerazrješivost braka, ali je taj Kristov zahtjev jedan od stožera dobrog funkcioniranja obitelji, a po njoj i čitave društvene zajednice. »*Nerazrješiv značaj braka*« kao temelj »zajedničkog dobra obitelji« Isusovo je jasno tumačenje Božje zamisli o čovjeku i to »od početka«, od samog stvaranja na samu sliku Božju. Zato i sam Isus zaključuje: »Prema tome, oni (muž i žena) više nisu dva, nego jedno tijelo. Dakle: što je Bog sjedinio, neka čovjek ne rastavlja!« (Mt 19,6).

Taj će zahtjev postati težak i neodrživ onda ako se ne poštuju osnovni zahtjevi ljudske uzajamnosti i prijateljstva o kojima govori svaka antropologija. Jedva je moguće zamisliti jaču vezu između dvaju ljudskih bića nego što je to prijateljstvo stvoreno ljubavlju muža i žene. Brak i obitelj je po svojoj prirodi zajednica ljubavi i jedinstvo osoba. U tom se zajedništvu razotkriva vlastitost čovjeka kao osobe koja ga izdiže iznad svakog drugog stvorenja koje susrećemo u našem svijetu.

Točnost svih tih misli pokazuje nam činjenica mnogih nesreća koje zahvaćaju obitelji, bračne drugove, a pogotovo djecu, ako se ne poštuju

oni prvotni zahtjevi usađeni u samu ljudsku narav. Živimo u vremenu u kojem je obitelj u mnogočemu ugrožena. Nije li i to razlog što su i Ujedinjeni narodi htjeli ovom »godinom obitelji« upozoriti na mnogostruke poteškoće. Govori se o dramatičnoj promjeni »socijalno-kulturalnog konteksta« institucije obitelji. Pod tim nerazumljivim krije se činjenica da obitelj kao ustanova ljudskog života zbog društvenih odnosa: zaposlenost žene i majke kad je ona redovito prisiljena na privređivanje, a time se zapostavlja obiteljska veza jer članovi obitelji jedva imaju prilike za pravi i neometani susret. Na to se nadovezuje novi način mišljenja o braku i obitelji uopće, nastaje tzv. »nova kultura« koja zadire u same temelje tradicionalnog mišljenja. Sve se više odjeljuju brak i roditeljstvo jer se više ne vidi ili se ne želi vidjeti njihova prirodna povezanost. Roditeljstvo postaje sve više samo jednom od mogućih »opcija« individualiziranog načina čovjekova života. Liberalno naglašavanje čovjeka pojedinca, jednakopravnost svakog, osobito žene, pluralizacija životnih oblika, pravno oslobađanje pojedinca u samoodređivanju svoga života, izjednačavanje žene i muškarca u gotovo svim područjima ljudske djelatnosti, rastavljanje seksualnosti od rađanja djece i nove mogućnosti planiranja obitelji – sve je to doista uvelike promijenilo vidike pod kojim se gleda na brak i obitelj. Mnogi od navedenih elemenata nužni su polog suvremenog društvenog života i valja ih prihvaćati jer su pridonijeli dokidanju ili ublažavanju mnogih nepravdi. No, ne bi trebalo zatvarati oči ni pred mnogim negativnim posljedicama, osobito s obzirom na vrijednost bračnog i obiteljskog života. Činjenica je da su upitnost obiteljskih vrijednosti, sve veći broj rastava braka sa svim njihovim teškim posljedicama, sve veća labilnost, a pokatkad i gotovo nesposobnost mladih ljudi za prihvaćanje trajnih i doživotnih obveza, učinili brak manje privlačivim pa čak i odbojnim te ima sve više ljudi (osobito muškaraca) koji ne žele zasnovati obitelj. Rješavanje tih problema u prvom se redu tiče političke zajednice i dobro uređene pravne države, no uvjeren sam da tradicionalni nauk upravo Katoličke crkve zasnovan na evanđelju, može mnogo pridonijeti boljitku. Taj se crkveni nauk često smatra zastarjelim, konzervativnim, neodgovarajućim za moderni svijet. Držim da su svi takvi sudovi preduhitreni i ne ulaze u srž stvari. Kakogod u svojim tumačenjima okretali čovjeka ovamo-onamo, nećemo ga dobro tumačiti ako ne pretpostavimo neke stalne i barem u neku ruku nepromjenljive komponente u onome što se od starine naziva »čovjekova narav«. Kršćanski nauk o braku želi istaći upravo te komponente.

Vratimo se stoga, po Isusovu savjetu, na ono što je bilo »od početka«. A tamo stoji: »dvoje njih bit će jedno tijelo. Što dakle bog združi, čovjek neka ne rastavlja!«

Ivan MACAN